

Nr 50.

Ankom till riksdagens kansli den 8 april 1932 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till avtal med Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund jämte i ämnet väckta motioner.

(4:e avd.)

I en till riksdagen den 8 mars 1932 avlåten, till statsutskottet hänvisad proposition, nr 173, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar med Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund träffa avtal i enlighet med ett vid propositionen fogat förslag;

dels ock bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen därjämte hemställt.

Förutom om bemyndigande för Kungl. Maj:t att å statens vägnar träffa ovannämnda avtal, har departementschefen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen, *dels* bland utgifter för kapitalökning under rubriken »Fonden för statens aktier» till teckning av aktier i Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag för budgetåret 1932/1933 anvisa ett reservationsanslag, att utgå av lånemedel, av 30,000,000 kronor; *dels ock* vid bifall till sistnämnda förslag höja den i statsverkspropositionen upptagna inkomsttiteln »Övriga lånemedel» med motsvarande belopp.

Ovannämnda förslag till avtal är av följande lydelse:

Förslag till avtal.

I ändamål att *dels* förse Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag, nedan benämnt LKAB, med erforderligt kapital *dels* förekomma, att genom tillämpning av vissa bestämmelser i det avtal, som den 29 juni 1927 träffats mellan bland annat LKAB samt dess intressenter svenska staten och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, nedan kallat TGO, kapital drages ur LKAB till men för dess verksamhet, har mellan staten samt LKAB och TGO träffats följande avtal.

§ 1.

LKAB skall tillföras nytt eget kapital till belopp av 60 miljoner kronor medelst utgivande av nya aktier å nominellt 30 miljoner kronor att inbetalas med dubbla paribeloppet, varigenom bolagets aktiekapital och reservfond komma att ökas med vardera 30 miljoner kronor. De nya aktierna skola till lika antal utgöra preferensaktier och stamaktier. De skola lyda på ettusen kronor och i alla avseenden vara likställda med motsvarande äldre aktier. Preferensaktierna tecknas av staten och stamaktierna av TGO. Teckning av aktierna samt inbetalning av desamma skall ske på tidpunkter, varom överenskommelse träffas mellan statsrådet och chefen för finansdepartementet samt LKAB:s styrelse; och skall i avseende å inbetalningen iakttagas, att densamma skall för varje gång ske med lika belopp för preferens- och stamaktier.

I överensstämmelse med vad som gäller beträffande TGO tillhöriga äldre stamaktier skola även de nya stamaktierna utgöra pant till säkerhet för TGO:s samtliga förbindelser enligt 1927 års avtal med undantag av det i dess § 19 gjorda åtagande och skola för detta ändamål, ävensom för att trygga statens rätt till inlösen av desamma, nedsättas såsom i taka händer hos Sveriges Riksbank på sätt, som i § 30 mom. 3 av 1927 års avtal föreskrives. Utan inskränkning i den staten sålunda tillkommande rätt till säkerhet i de nya stamaktierna förklarar staten sig icke hava något att erinra däremot, att desamma pantsättas att i andra hand utgöra säkerhet jämväl för obligationslån eller annan kredit, som TGO må komma att upptaga i och för aktiernas gäldande.

§ 2.

Därest balansräkning, som blivit å LKAB:s bolagsstämma vederbörligen fastställd och som därjämte i vad angår slutresultatet godkänts av minst två utav de av preferensaktieägarna utsedda ledamöterna i bolagets styrelse, utvisar förlust, som antingen uppkommit under det bokslutsår, balansräkningen avser, eller ock under något eller några föregående bokslutsår uppstått utöver det belopp av royalty eller frakttillägg, som under samma år må hava blivit bolaget påfört, skall, i den mån bolaget så önskar, i första hand den staten enligt § 4 i 1927 års avtal tillkommande royalty och i andra hand statens järnvägar enligt § 14 i samma avtal tillkommande frakttillägg intill belopp, motsvarande förlustens storlek, förbliva hos bolaget inestående såsom en dess skuld.

I avseende å likvidering av sådan inestående skuld, som nyss sagts, skall gälla

a) vad angår frakttilläggen jämte upplupen ränta därå efter 5 procent per år, att så snart vederbörligen fastställd och i ovan angiven ordning godkänd balansräkning utvisar, att bolagets rörelse under det år, balansräkningen avser, gått med vinst, betalning skall erläggas med belopp mot-

svarande minst hälften av sagda vinst, i den mån vinsten icke åtgår att täcka tilläventyrs från något eller några föregående år balanserad förlust, vilken uppstått utöver det belopp av royalty och frakttillägg, som under samma år må hava blivit bolaget påfört, samt att återstoden jämte ränta skall gäldas senast vid utgången av löpande, i § 14 av 1927 års avtal omförd med femårsperiod, och

b) vad angår royaltyn, att, under enahanda förutsättning, som under a) omförmäles, betalning skall, utan tillägg av ränta, erläggas med belopp, som motsvarar vinsten, i vad den överskjuter från föregående år eventuellt balanserad förlust av angiven beskaffenhet, efter avdrag av vad som må enligt a) hava erlagts till gäldande av inestående skuld för frakttillägg,

med rätt för bolaget att, därest det så finner lämpligt, verkställa betalning tidigare än sålunda stadgats.

Skulle TGO tillkommande utdelning å dess aktier i LKAB lyftas, medan sådan skuld för frakttillägg, som här avses, ännu inestår ogulden, skall TGO häfta i borgen såsom för egen skuld för den sålunda inestående skulden intill ett belopp, som motsvarar den lyftade utdelningen.

Innan all från föregående år inestående royalty blivit till staten erlagd, må icke för något år TGO tillkommande vinstutdelning lyftas; och må ej heller ränta beräknas å sålunda inestående utdelningsbelopp.

§ 3.

TGO avstår från den royalty, som enligt § 4 i 1927 års avtal tillkommer bolaget för tiden från och med den 1 oktober 1931.

§ 4.

Genom å ordinarie bolagsstämma fattat beslut må till omfattning och för ändamål, som godkännas av röstande, vilka företråda mer än hälften av preferensaktiekapitalet, fondering av bolagets vinstmedel äga rum utöver föreskriven avsättning till reservfond. För att beslut om i anspråktagande av sålunda fonderade medel skall vara giltigt erfordras, att det biträdes av preferensaktieägare på sätt nyss blivit sagt.

§ 5.

Beträffande fördelningen av LKAB:s nettovinst för tiden från och med den 1 oktober 1947 skall iakttagas, att, före tillämpning av bestämmelserna i § 5 mom. b) av 1927 års avtal, skall mellan preferens- och stamaktieägarna lika fördelas ett belopp intill 5 procent av dels skillnaden mellan, å ena sidan, det sammanlagda beloppet av LKAB:s aktiekapital och reservfond minskat med eventuellt av balansräkningen utvisad förlust enligt vederbörligt bokslut per den 1 oktober 1947 samt, å andra sidan, motsvarande belopp, sådant detsamma enligt verkställd beräkning

skulle vid samma tidpunkt hava tett sig, därest nu ifrågavarande kapitaltillskott från aktieägarnas sida icke ägt rum, och dels utöver reservfonden fonderade vinstmedel i den mån dylika vinstmedel alltjämt kvarstå från tiden före den 1 oktober 1947. Skulle för något eller några bokslutsår under tiden efter sistnämnda dag hela den utdelade nettovinsten icke hava uppgått till 5 procent av sålunda beräknade belopp, skall jämväl ett mot underskottet svarande belopp under efterföljande år lika fördelas mellan preferens- och stamaktieägarna innan nyss angivna bestämmelser bliva tilläpade.

§ 6.

I händelse statsinlösen av stamaktierna enligt 1927 års avtal kommer till stånd, skall vid uppskattning av den till grund för beräklandet av lösesumman liggande medelnettovinsten per ton malm iakttagas,

att bolagets årliga utgifter under den i §§ 25 och 26 av nyssnämnda avtal omförmälda tioårsperiod skola ökas med ett belopp motsvarande 5 procent ränta såväl å innestående royalty och utöver reservfonden fonderade vinstmedel som å skillnaden mellan, å ena sidan, det sammanlagda beloppet av LKAB:s aktiekapital och reservfond minskat med eventuellt av balansräkningen utvisad förlust vid bokslutsårets ingång samt, å andra sidan, motsvarande belopp, sådant detsamma enligt verkställd beräkning skulle vid samma tidpunkt hava tett sig, därest nu ifrågavarande kapitaltillskott från aktieägarnas sida icke ägt rum,

att royalty, som för något år av tioårsperioden tillkommit staten, skall tilläggas medelnettovinsten, oavsett om royaltyn till staten utbetalats eller fått hos LKAB innestå, samt

att nettovinsten för ett visst år icke skall anses ökad genom att sådana vinstmedel, som enligt § 4 här ovan ett tidigare år fonderats utöver föreskriven avsättning till reservfond, tagits i anspråk för bestridande av någon bolagets kostnad eller utdelning och ej heller anses minskad därigenom att dylik fondering sker.

Vidare skall vid inlösen TGO utöver den sålunda beräknade lösesumman tillgodoföras ersättning motsvarande

dels hälften av LKAB:s fonderade vinstmedel utom reservfonden och
dels hälften av här ovan omförmälda skillnad i beloppet av aktiekapital, reservfond och eventuellt uppkommen förlust vid tiden för inlösen.

§ 7.

Staten och TGO utfästa sig att, såfort sådant lagligen kan ske, genomföra de ändringar i LKAB:s bolagsordning, som härvid fogad bilaga utvisar.

De i § 7 förutsatta ändringarna i bolagsordningen återgivas här nedan:

Bolagsordningen
för
Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag.

§ 4.

Bolagets aktiekapital skall utgöra minst åttio och högst tvåhundrafyrtio miljoner kronor, och skall varje aktie lyda å ett tusen kronor. Aktiekapitalet.

Aktierna skola vara dels preferensaktier och dels stamaktier med lika många av vardera serien.

I avseende å fördelningen av den vinst, som enligt bolagsstämmas beslut skall utdelas, gälla följande bestämmelser: Rätt till utdelning.

a) För tiden från och med den 1 oktober 1931 till och med den 30 september 1947 skall för varje särskilt bokslutsår vinsten lika fördelas på antalet ton malm, som från bolaget tillhöriga gruvor under året fraktats å järnvägen Svartön—Riksgränsen. Preferensaktierna tilldelas ett belopp per ton, som med sjuttiofem öre understiger halva vinsten per ton. Återstoden av vinsten tilldelas stamaktierna.

b) För tiden från och med den 1 oktober 1947 skall för varje särskilt bokslutsår först lika fördelas mellan preferens- och stamaktier ett belopp intill 5 procent av dels skillnaden mellan, å ena sidan, det sammanlagda beloppet av bolagets aktiekapital och reservfond minskat med eventuellt av balansräkningen utvisad förlust enligt vederbörligt bokslut per den 1 oktober 1947 samt, å andra sidan, motsvarande belopp, sådant detsamma enligt verkställd beräkning skulle vid samma tidpunkt hava tett sig, därest under år 1932 verkställt kapitaltillskott från aktieägarnas sida icke ägt rum, och dels utöver reservfonden fonderade vinstmedel i den mån dylika vinstmedel alltjämt kvarstå från tiden före den 1 oktober 1947. Skulle för något eller några bokslutsår under tiden efter nyss angivna dag hela den utdelade vinsten icke hava uppgått till 5 procent av sålunda beräknade belopp, skall jämväl ett mot underskottet svarande belopp under efterföljande år lika fördelas mellan preferens- och stamaktierna. Sedan så skett, fördelas återstående vinst på antalet ton malm på sätt i mom. a) sägs, varefter vinsten per ton, i vad den belöper på en under bokslutsåret bortfraktad kvantitet av intill 3,750,000 ton malm, ävenledes delas lika mellan preferens- och stamaktier och, i vad den belöper på överskjutande kvantiteter, fördelas med två tredjedelar till preferensaktierna och en tredjedel till stamaktierna.

För preferensaktiernas innehavare gälla, med avseende å rätt att deltaga i val av styrelse och revisorer, ävensom att i övrigt utöva rösträtt och fatta beslut å bolagsstämma, de bestämmelser, som i §§ 10, 14, 17 och 18 andra stycket nedan stadgas.

§ 18 (andra stycket).

Beslut å bolagsstämma rörande arvode eller tantième samt om fondering av vinstmedel utöver föreskriven avsättning till reservfond ävensom om i anspråktagande av sålunda fonderade medel vare ej giltigt med mindre det biträts av röstande, som företråda mer än hälften av preferensaktiekapitalet.

Beträffande utredningen i ärendet får utskottet hänvisa till åberopade statsrådsprotokollet.

I samband med förevarande proposition har utskottet till behandling förehått följande motioner, nämligen

dels två motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 343, av herr C. I. Asplund m. fl. och den andra inom andra kammaren, nr 493, av herr E. Hage m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 173, med förslag till avtal med LKAB och TGO och med hänsyn till bestämmelserna i avtalets 2 och 3 §§, hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och i vad mån vederbörande gruvsamhällen, kommuner och landsting, till vilka LKAB har att erlägga skatt för inkomst av bolagets gruvrörelse, må kunna erhålla ersättning för genom dessa särskilda bestämmelser om royalty m. m. minskade skatteintäkter av hela den under sådana former till LKAB:s aktieägare utbetalda *verkliga* vinst, som skulle vara beskattningsbar i vederbörande kommuner, därest den utginge under samma former som vanlig utdelning;

dels ock två motioner, den ena inom första kammaren, nr 344, av herrar C. I. Asplund och P. Sandström, och den andra inom andra kammaren, nr 492, av herr E. Hage m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte med bifall till och i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 173, med förslag till avtal med Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag m. fl., hos Kungl. Maj:t anhålla, att i samband med detta avtal måtte träffas överenskommelse med nämnda bolag, att bland arbeten, vilka bolaget utöver vad som motsvarar malmexporten från Narvik och Svartön förbundet sig att utföra för en kostnadssumma av minst sex miljoner kronor till motarbetande av ökad arbetslöshet bland bolagets arbetare i Kiruna, Malmberget och å Svartön, måtte komma till utförande brytning och, i fall av behov, anrikning samt uppläggande för statens räkning, exempelvis i Luleå hamn, av lämpliga kvantiteter fosforren järnmalm och slig, eventuellt även apatit, att, i enlighet med bestämmelserna i 1927 års malmavtal § 17 eller på andra grunder, tillhandahållas svenska förädlingsföretag, som därtill anmäla sig.

I fråga om de skäl, motionärerna anfört till stöd för sina framställningar, får utskottet hänvisa till motionerna.

Rörande tillkomsten av förevarande avtalsförslag och häröver avgivna yttranden m. m. har departementschefen lämnat följande redogörelse:

»Den ekonomiska kris, av vilken världen för närvarande hemsökes och vilken gjort sig alltmer kännbar även i vårt land, har i hög grad verkat hämmande på vår järnmalmsexport. Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolags malmskeppningar, vilka motsvara omkring $\frac{3}{4}$ av rikets hela järnmalmsexport och vilka under år 1929 uppgingo till 8,215,517.9 ton, hava sålunda nedgått under år 1930 till 6,702,716.3 ton samt under år 1931 till 2,896,499.8 ton, varav under första halvåret 1,720,762.3 ton och under andra halvåret 1,175,737.5 ton. Anledningen till denna nedgång i malmexporten är att söka däri, att bolagets kunder måst alltmera inskränka sin rörelse. Särskilt de största avnämarna, järnverken i Ruhr-distriktet, hava sett sina avsättningsmöjligheter i hög grad förminskade, varav vållats stora anhopningar i deras malmlager. Såväl till följd härav som på finansiella grunder hava de icke sett sig i stånd att mottaga mera än jämförelsevis begränsade malmkvantiteter, och efter det den finansiella krisen i Tyskland under sommaren 1931 ytterligare tillspetsats, hava svårigheterna att uppehålla malmexporten på detta land i hög grad blivit ökade. Läget har hittills kontinuerligt försämrats, och någon lättnad kan alltjämt icke skönjas. Dessa omständigheter hava nödvändiggjort för Luossavaarabolaget att alltmera inskränka malm-brytningen. Dels är möjligheten att upplagra den brutna malmen vid gruvfälten eller i exporthamnarna starkt begränsad, och dels har bolaget givetvis måst beakta vikten av att icke i allt för hög grad öka sin skuldsättning. Å andra sidan har bolaget av hänsyn till arbetarpersonalen icke velat i högre grad, än vad förhållandena vid varje särskild tidpunkt ansetts påkalla, begränsa driften och därmed åstadkomma ökad arbetslöshet. Redan under hösten 1930, då begränsningen av avsättningsmöjligheterna började göra sig mera kännbar, inskränktes driften vid de lappländska malmfälten till fem dagar i veckan. Då under vintern 1930—1931 någon lättnad i läget icke inträtt, begränsades driften från och med den 1 april 1931 ytterligare till fyra dagar i veckan, varjämte bolaget under början av nämnda år i ändamål att icke för hastigt öka lagren i exporthamnarna och därmed omöjliggöra vidare brytning, i händelse exporten skulle temporärt avstanna, avdelade en betydande del av arbetarpersonalen för sådana förberedande arbeten, såsom gråbergsbrytning, ortdrivning m. m., vilka icke påkallades av malmbrytningens dåvarande omfattning. Sedan under sommaren och hösten 1931 den finansiella krisen i Tyskland, på sätt nyss nämndes, tillspetsats, såg sig bolaget nödtvunget att vidtaga ytterligare åtgärder ej blott för arbetstidens begränsning utan även för nedbringandet av arbetarantalet, därvid man dock ansåg, att arbetarna borde lämnas skäligen respittid. Från och med den 1 januari innevarande år utgör arbetstiden i Kiruna tre dagar och i Malmberget fyra dagar i veckan. Enligt vad från bolaget meddelats, kommer en

ytterligare nedsättning av arbetstiden i Malmberget att äga rum. Därjämte har arbetarantalet vid gruvfälten och i hamnarna dels på grund av avgång av olika anledningar, dels ock på grund av uppsägningar till en början av dem, vilka haft allenast mera tillfälligt arbete, såsom byggnadsarbete, ock senare även av andra anställda, vilka på grund av mindre ömmande förhållanden ansetts i första hand böra komma i fråga, hittills nedbragts räknat från den 1 oktober 1930 med sammanlagt omkring 1,000 man. I detta sammanhang torde böra omnämnas, att Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösunds malmbrytning liksom dess malmskeppning inskränkts i motsvarande omfattning.

Oaktat de sålunda vidtagna åtgärderna hava emellertid Luossavaarabolagets malmlager, vilka kunna beräknas för vanliga förhållanden böra per den 1 oktober uppgå till inemot 1.5 miljon ton, ökats per den 1 oktober 1930 till cirka 2 miljoner ton och per den 1 oktober 1931 till cirka 3.5 miljoner ton samt utgjorde den 1 februari innevarande år omkring 4.5 miljoner ton. De återstående lagringsmöjligheterna å nuvarande lagerplatser i hamnarna torde kunna beräknas till cirka 0.9 miljon ton. Härvid är att märka, att skeppningen från Svartön pågår endast omkring 6 månader om året samt att alltså upplagringen därstädes ökas starkare under vintermånaderna.

Samtidigt som malmlagren sålunda ökats, har givetvis även det i rörelsen nedlagda kapitalet ökats. I detta sammanhang anser jag mig böra bringa i erinran, att, då intressenterna i bolaget år 1927, på sätt jag i det följande kommer att något närmare beröra, träffade avtal, varigenom bolagets verksamhet skulle avsevärt utvidgas, det härför erforderliga kapitalet anskaffades icke genom ökning av aktiekapitalet eller genom annat därmed jämförligt tillskott från delägarna utan enbart genom upplåning. Bolagets skulder, som den 1 oktober 1927 utgjorde 52,145,253 kronor 14 öre, ökade sålunda i anledning av utvidgningen av bolagets rörelse till ett belopp av 105,715,758 kronor 24 öre den 1 oktober 1930. Ehuru bolaget, så snart krisen började göra sig mera kännbar, inställde alla de nya utvidgningar, som över huvud taget lämpligen kunde inhiberas, har emellertid bolagets skuldsättning starkt ökats. Härtill har delvis medverkat, att bolaget måst fullfölja redan gjorda beställningar och avsluta redan påbörjade arbeten samt utbetala i nyssnämnda kontrakt stipulerad royalty. Framför allt är emellertid orsaken att söka däri, att bolaget, ej minst av hänsyn till sin arbetarpersonal, så långt som möjligt hållit driften i gång. Skuldsättningen uppgår för närvarande till omkring 159,500,000 kronor, varav 101,300,000 kronor utgöra obligationslån och lån från pensionsförsäkringsfonden samt omkring 58,200,000 kronor utgöra svävande skuld. Omnämnas bör, att Grängesbergsbolaget iklätt sig borgen för Luossavaarabolagets såväl obligationslån som övriga skulder, samt att Grängesbergsbolaget såväl härigenom som genom direkt kreditgivning till Luossavaarabolaget hittills ensamt fått svara för sistnämnda bolags kapitalförsörjning.

Redan innan ännu Luossavaarabolagets senaste bokslut förelåg färdigt, meddelade mig statens representanter i bolagets styrelse, att åtgärder torde bli erforderliga för att dels ordna bolagets kredit samt dels, så vitt möjligt, förhindra en än svårare arbetslöshet vid gruvfälten.

Sedermera har bolagets styrelse uti skrivelse den 22 januari innevarande år till mig inkommit med framställning, att tillfälle måtte beredas bolaget att träda i förhandling med mig om ett lämpligt ordnande av bolagets kapitalförsörjning och samtidigt om lösandet av vissa andra frågor, som ägde samband med bolagets finansiella läge och med den rådande krisens genomgripande inverkan på bolagets hela verksamhet.

Innan jag redogör för resultatet av de överläggningar, som i anledning av denna framställning ägt rum mellan mig och bolagets verkställande direktör, torde jag böra i korthet erinra om huvudgrunderna för det inbördes rättsförhållandet mellan intressenterna i Luossavaarabolaget. Aktiekapitalet i bolaget är 80 miljoner kronor, varav hälften i stam- och hälften i preferensaktier. De förra tillhöra Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund och de senare svenska staten. Något preferensaktiekapital har emellertid icke av staten inbetalats, utan aktierna överlämnades utan någon statens kontanta insats i anledning av ett mellan staten, å ena, samt nu nämnda med flera bolag, å andra sidan, ingånget, den 7 mars och den 29 juni 1907 dagtecknat kontrakt. I nämnda avtal tillerkändes Luossavaarabolaget rätt att bryta och utan exporttull utföra vissa kvantiteter järnmalm från de bolaget tillhöriga gruvfälten i Kiruna och Malmberget, varjämte staten återkallade en av staten anhängiggjord rättegång rörande rätt till vissa utmål. I utbyte erhöll staten, såsom nyss nämndes, preferensaktier till belopp av 40 miljoner kronor samt garanterades viss inkomst å järnvägssträckan Riksgränsen—Luleå. Å statens aktier skulle för de närmast följande 25 åren belöpa allenast en mindre, till visst belopp för varje bruten ton malm begränsad utdelning, under det att vinsten i övrigt skulle i sin helhet tillfalla Grängesbergsbolaget. Däremot ägde staten efter 25 års förlopp rättighet att efter värdering enligt angivna grunder tillösa sig stamaktierna. Om dylik inlösen ej ägde rum, skulle vinsten sedermera delas lika mellan kontrahenterna. Bolagets ledning skulle ligga hos stamaktieägarna; däremot gävos i kontraktet vissa bestämmelser syftande till att förhindra, att stamaktieägarna genom olämplig skötsel av bolaget eller på annat sätt gjorde inlösningsrätten illusorisk. Tid efter annan träffades särskilda tilläggsavtal, enligt vilka Luossavaarabolaget mot olika brytningsavgifter eller andra åtaganden tillerkändes en utvidgad brytningsrätt, varjämte under år 1922 jämväl skedde en förskjutning av den tidpunkt, då inlösen tidigast fick äga rum. Slutligen avslöts den 29 juni 1927 ett nytt avtal mellan svenska staten, å ena, samt nu nämnda med flera bolag, å andra sidan. Beträffande den närmare innebörden av så-

väl sistnämnda som de tidigare avtalen torde det tillåtas mig hänvisa till propositionen nr 241 vid 1927 års riksdag. Här torde allenast för sammanhangets skull böra bringas i erinran, att kontrahenterna överenskommo om en väsentligt ökad malmbrytning samt att staten omedelbart tillerkändes en i princip lika rätt med Grängesbergssbolaget till andel i Luossavaarabolagets vinst, under det att den första tidpunkt, då inlösen fick äga rum, i stället undansköts. Statens inkomster såsom delägare i bolaget skulle för tiden till och med den 30 september 1947 bestå i dels en till en krona 50 öre för varje bortfraktad ton malm beräknad royalty och dels rätt till hälften av den vinst, som för varje år återstode, sedan stamaktieägarna fått uppbära en mot royaltyn svarande del av den utdelningsbara nettovinsten. För tiden från och med den 1 oktober 1947 skulle någon royalty icke utgå, utan nettovinsten per ton i vad den belöpte på en under bokslutsåret bortfraktad kvantitet intill 3.75 miljoner ton malm delas lika mellan preferens- och stamaktier och i vad den belöpte på överskjutande kvantiteter fördelas med två tredjedelar till preferensaktierna (staten) och en tredjedel till stamaktierna (Grängesbergssbolaget). För att Grängesbergssbolaget, innan den genom 1927 års avtal beräknade ökade malmbrytningen hunnit komma till stånd, icke skulle behöva se sin årsvinst direkt förminskad, därigenom att staten omedelbart inträdde som hälftendelägare, tillerkändes Grängesbergssbolaget för tiden till och med den 30 september 1932 en särskild royalty. Med hänsyn därtill, att den å preferensaktierna belöpande hälften av denna särskilda royalty skulle sedermera direkt återbetalas till staten, fick denna royalty allenast karaktären av ett räntefritt lån till Grängesbergssbolaget. Beträffande riksgränsbanan utfäste sig Luossavaarabolaget bland annat att, i den mån de i 1907 års avtal angivna fraktsatserna för varje bortfraktad ton malm icke försloge därtill, svara för driftkostnader, förräntning av anläggningskostnader och avsättning till förnyelsefond m. m. enligt grunder, som garanterade statens järnvägar en högre minimiinkomst å järnvägen än enligt 1907 års avtal. Därvid medgavs dock bolaget rätt att å frakttilläggen avräkna de överskott, som för statens järnvägar kunde hava under annat år i samma femårsperiod, den första perioden räknad från och med år 1927. uppkommit å de fasta fraktsatserna utöver driftkostnader, förräntning och avsättning till förnyelsefond. I händelse bolagets utskeppning till följd av krig eller blockad under något år nedgått under viss angiven kvantitet, skulle bolagets skyldighet att utgiva frakttillägg minskas enligt vissa närmare angivna grunder.

Verkställande direktören i Luossavaarabolaget har nu vid de med honom förda förhandlingarna dels föreslagit, att staten och Grängesbergssbolaget såsom intressenter i Luossavaarabolaget skulle ordna frågan om det sistnämnda bolagets nuvarande behov av kapital, dels ock hemställt, att

vissa jämkningar måtte vidtagas i 1927 års avtal; och har verkställande direktören i sistnämnda hänseende framhållit bland annat följande: Vid tiden för ingåendet av nämnda avtal hade man räknat med utvecklingsmöjligheter, som icke kunnat förverkligas till följd av den nuvarande krisen. På grund härav hade avtalet blivit ogynnsamt för Grängesbergsbolaget. Ehuru man vid avtalets ingående förutsatt, att de båda kontrahenterna skulle, bortsett från den tillfälliga royaltyn till Grängesbergsbolaget, bli va i stort sett lika berättigade i avseende å avkastningen från bolaget, hade sålunda kontraktets bestämmelser om royalty för svenska staten medfört, att statens intäkter från Luossavaarabolaget kommit att överstiga Grängesbergsbolagets vinstutdelning. För verksamhetsåret 1 oktober 1927—30 september 1928 hade nämligen staten erhållit i royalty 4,675,856 kronor 25 öre, under det att Grängesbergsbolaget icke erhållit någon som helst vinstutdelning å sina aktier, och för verksamhetsåret 1930/1931 hade staten erhållit i royalty 7,660,528 kronor 35 öre, under det att Grängesbergsbolaget i utdelning erhållit endast 3,580,439 kronor 2 öre. Om man bortsåge från nyssnämnda tillfälliga royalty, som allenast hade karaktären av ett räntefritt lån, hade staten alltså under de fyra senaste åren från Luossavaarabolaget uppburit 8,755,945 kronor mera än vad Grängesbergsbolaget under samma tid bekommit i vinstutdelning å sina stamaktier. Än vidare syntes den i § 14 av 1927 års avtal intagna bestämmelsen om skyldighet för Luossavaarabolaget att till statens järnvägar gälda vissa frakttillägg bli va för bolaget alltför betungande. Sålunda kunde man räkna med att enbart för innevarande år bolaget komme att utöver de fastställda fraktsatserna förpliktas erlagga en tilläggsfrakt av 9—10 miljoner kronor. Ehuru bolaget enligt nämnda paragraf i kontraktet hade möjlighet att, om bortfraktningen av malm så starkt ökades, att de stipulerade fraktsatserna gäve statens järnvägar ett överskott utöver beräknade driftkostnader, avskrivningar, förräntning m. m., få räkna sig detta överskott tillgodo å redan guldna frakttillägg under löpande 5-årsperiod, kunde det dock enligt verkställande direktörens förmenande knappast anses sannolikt, att bolaget icke skulle få i sista hand vidkännas betydande belopp av frakttillägg för löpande 5-årsperiod. De nuvarande hindren för bolagets export borde jämföras med krig eller blockad och bolaget alltså i analogi med vad som gällde för sist omnämnda eventualiteter befrias från skyldighet att svara för frakttillägg under nu rådande kris.

Lika med bolagets styrelse har jag funnit det ofrånkomligt att ordna frågan om tillgodoseendet av bolagets nuvarande kapitalbehov. Bolagets aktiekapital, 80 miljoner kronor, varav för övrigt, såsom nyss nämndes, den på statens aktier belöpande hälften aldrig blivit kontant inbetalad, var redan i och för sig alltför ringa för en rörelse av den omfattning, som för Luossavaarabolagets vidkommande blev följden av 1927 års avtal. Att de i anledning av nämnda avtal vidtagna betydande ut-

vidgningarna av bolagets anläggningar överhuvud kunde företagas, utan att intressenterna behövde investera nytt kapital i bolaget, är att tillskriva bolagets dåvarande goda finansiella ställning. Något kapitaltillskott hade sannolikt ej heller senare blivit erforderligt, därest utvecklingen gått i den riktning, som man då hade anledning att vänta. Under den nu rådande krisen har emellertid bolagets skuldsättning, på sätt nyss nämnades, avsevärt ökats, och det är uppenbart, att bolagets räntekomkostnader nu nått en höjd, som under nuvarande förhållanden, då bolagets avsättningsmöjligheter alltmera begränsats, kan menligt inverka på bolagets likviditet och kredit. Det synes mig därför nödvändigt, att de båda intressenterna i Luossavaarabolaget tillskjuta det kapital, som erfordras för att avlyfta bolagets nuvarande, svävande skuldsättning.

Likaledes anser jag, att i 1927 års avtal böra göras sådana jämkningar, som påkallas till förhindrande därav, att kapital till men för bolagets verksamhet och dess sunda utveckling drages ur bolaget eller att bolaget för fullgörandet av något dess åtagande gent emot sina intressenter tvingas att verkställa en upplåning, som kan vara skadlig för dess kredit eller likviditet. För sådant ändamål synes det mig lämpligt, att bolaget för år, då dess verksamhet gått med förlust, i viss omfattning beviljas anstånd med erläggande av royalty eller frakttillägg, allt på villkor och under förutsättningar, till vilka jag senare skall återkomma. Ävenledes böra möjligheter beredas att verkställa behövliga fonderingar inom Luossavaarabolaget.

Däremot anser jag mig icke kunna förorda, att nu upptages frågan om sådana jämkningar i 1927 års avtal, som icke sammanhånga med tillgodo-seendet av nu antydda syftemål, utan vilkas ändamål blott vore att bereda en av stamaktieägarna nu påyrkad och av dem såsom skälig ansedd jämkning av statens och Grängesbergsbolagets inbördes förhållande såsom intressenter i Luossavaarabolaget. Väl är det sant, att om den nuvarande krisens verkningar skulle visa sig bliva långvariga eller om man eljest skulle hava att för framtiden räkna med sådana förhållanden i avseende å vår malmexport, som alldeles kullkastade de beräkningar, vilka lågo till grund för 1927 års avtal, en revision av detta kan bliva påkallad. Sålunda kan det icke vara till gagn vare sig för staten såsom delägare i Luossavaarabolaget eller för den del av vårt näringsliv, som detta bolag representerar, att vår malmförsäljning skulle förhindras eller lamslös genom bestämmelser, som icke kunna bäras av rörelsen. Emellertid kan frågan härom icke anses vara för det närvarande aktuell. Omständigheterna giva ännu icke vid handen annat, än att svårigheterna för vår järnmalmsexport äro av övergående natur, och intet har heller framkommit, som visar, att dessa svårigheter påkalla jämkningar i 1927 års avtal utöver vad av mig nyss angivits.

Förhandlingarna mellan verkställande direktören och mig hava däreför förts med det av mig sålunda angivna begränsade syftemålet, och har

därvid, i samråd med statens representanter i bolagets styrelse, utarbetats ett preliminärt förslag till avtal.

Över avtalsförslaget hava utlåtanden infördrats från statskontoret och fullmäktige i riksgäldskontoret ävensom beträffande de i § 2 av förslaget upptagna bestämmelserna, i vad desamma avse ändring i 1927 års malmavtals föreskrifter rörande gäldandet av frakttillägg till statens järnvägar, från järnvägsstyrelsen samt i avseende å förslaget till ändringar i bolagsordningen för Luossavaarabolaget från patent- och registreringsverket.

Såsom svar å remissen har statskontoret uttalat, att det uppgjorda avtalsförslaget syntes statskontoret vara ägnat att, samtidigt som det beredde Luossavaarabolaget möjlighet att fortsätta driften och förhindra ökad arbetslöshet bland gruvarbetarna i övre Norrland, på ett såvitt statskontoret kunde finna i huvudsak tillfredsställande sätt tillvarata statens ekonomiska intressen. Statskontoret, som givetvis icke nu kunde ingå på bedömande av den framtida ekonomiska betydelsen för statsverket av detaljbestämmelserna i avtalsförslaget, funne sig med hänsyn till vad som anförts rörande Luossavaarabolagets nuvarande ställning böra tillstyrka avtalsförslaget.

Fullmäktige i riksgäldskontoret hava meddelat, att, därest riksdagen beslutar ifrågavarande aktieteckning, fullmäktige givetvis äro beredda att ställa för ändamålet erforderliga medel till förfogande.»

Departementschefen har vidare yttrat, att han, samtidigt som genom det nu upprättade avtalsförslaget Luossavaarabolagets kapitalbehov skulle tillgodoses, även sökt så långt sig göra läte trygga vidtagandet av åtgärder till motarbetande av arbetslösheten. Från bolaget hade i detta hänseende gjorts en utfästelse, som innefattades i en den 5 mars 1932 dagteknad skrivelse från bolaget.

Bolagets möjligheter att verkställa upplagringar vore — fortsätter departementschefen — såsom redan framhållits till största delen utnyttjade, och även möjligheterna att verkställa gråbergsbrytning och andra förskottsarbeten vore ingalunda obegränsade. Emellertid hade han beräknat, att för tiden intill den 1 oktober 1933 ett belopp av sex miljoner kronor utöver kostnaden för en mot skeppningen svarande malmbrytning med tillhörande förberedande arbeten skulle användas i den mån så erfordras till motarbetande av ytterligare arbetslöshet vid bolagets arbetsplatser inom landet. Därvid hade departementschefen ej förbisett, att förhållandena kunde komma att så gestalta sig, att det oaktat ytterligare driftsinskränkningar kunde bli nödvändiga även inom en jämförelsevis nära framtid.

Den återopade skrivelsen är av följande lydelse:

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Finansdepartementet.

Sedan mellan Eder för svenska staten, å ena sidan, och verkställande direktören för undertecknade Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag, här nedan benämnt LKAB, å andra sidan, förhandlingar ägt rum rörande frågan om tillgodoseendet av bolagets kapitalbehov, vilka förhandlingar lett till upprättandet av ett förslag till avtal mellan staten, LKAB och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, får LKAB härmed i överensstämmelse med vad vid nämnda förhandlingar av Eder betingats — under förutsättning av att nämnda förslag till avtal blir av parterna definitivt antaget och med reservation för eventuellt inträffande hinder utanför bolagets kontroll — förbinda sig att, för tiden från och med den 1 januari 1932 till och med den 30 september 1933 räknat, dels upprätthålla brytningen vid bolagets gruvfält i minst den omfattning, som motsvarar malmskeppningen från Narvik och Svartön, ävensom utföra de mot en sådan brytning svarande förberedande arbeten av olika slag såsom gråbergsbrytning, ortdrivning m. m., dels därutöver utföra förberedande arbeten eller malmbrytning jämte upplagring samt andra arbeten, som därmed kunna äga samband, för ett sammanlagt belopp av minst sex miljoner kronor, allt dock endast i den mån så kan erfordras till motarbetande av ökad arbetslöshet bland bolagets arbetare i Kiruna, Malmberget och å Svartön. I nyssnämnda belopp av 6 miljoner kronor skola ej inräknas andra omkostnader än sådana, som omedelbart föranledas av respektive arbeten och som nedläggas inom landet, och må i kostnaderna för malmbrytning ej heller medräknas järnvägsfrakt för malmen från gruvfälten till hamnarna.

Stockholm den 5 mars 1932.

LUOSSAVAARA—KIIRUNAVAARA AKTIEBOLAG.

Walter Philipson.

M. Waldenström.

Departementschefen har framhallit, att i skrivelsen avsedda hinder utanför bolagets kontroll innefattade bland annat strejk och av vederbörande arbetsgivarorganisation påbjuden lockout.

*Utskottets
yttrande.*

I förevarande proposition begäres riksdagens medverkan för att astadkomma en som nödvändig ansedd reglering av Luossavaarabolagets nuvarande skuldförhållanden samt desslikes att trygga bolagets kapitalbehov tillsvidade och i förhoppning om efterhand åter inträdande bättre konjunkturen på malmmarknaden.

Med hänsyn till bolagets iråkade läge — beträffande vars närmare orsaker utskottet får hänvisa till den i propositionen lämnade redogörelsen — har utskottet ansett sig böra tillstyrka Kungl. Maj:ts förevarande förslag om tillskott med lika stora belopp från staten och Grängesbergsbolaget av ytterligare kapital till Luossavaarabolaget. Utskottet har ej heller velat motsätta sig de i propositionen begärda eftergifterna

i fråga om staten tillkommande royalty och frakttillägg enligt 1927 års avtal. Såsom av propositionen inhämtas, avses härmed bland annat att säkerställa ett fortsatt upprätthållande av gruvdriften, om ock i begränsad omfattning.

Enligt vad utskottet inhämtat, har beslut nyligen fattats om en genomgående reduktion med 8 procent av lönerna till den anställda förvaltningspersonalen. Jämväl i övrigt lärer bolagsledningen finna angeläget beakta alla föreliggande möjligheter till begränsningar i fråga om förvaltningskostnader och andra driftsutgifter av olika slag.

Vad angår de motionsvis gjorda yrkandena om utredning rörande retroaktiv ersättning för vissa uteblivna skatteintäkter från Luossavaarabolaget vill utskottet endast erinra, att vissa tidigare i liknande syfte väckta motioner avslagits av riksdagen, bland annat med hänsyn till frågans skattetekniska natur. Under återopande härav får utskottet avstyrka de nu framställda yrkandena.

I två väckta motioner hava framställts yrkanden om avtal med Luossavaarabolaget om uppläggning för statens räkning av fosforren malm m. m., avsedd för svensk malmförädling. Utan att underskatta önskvärdheten av att Lapplandsmalmen må kunna i ökad utsträckning komma till användning för inhemsk järntillverkning, anser sig utskottet i nuvarande läge ej kunna tillstyrka motionerna.

Med tillstyrkande alltså av Kungl. Maj:ts förevarande förslag och med avstyrkande av de i ämnet väckta motionerna hemställer utskottet,

I) att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i ämnet, måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar med Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund träffa avtal i enlighet med ett i statsrådsprotokollet över finansärenden den 8 mars 1932 angivet förslag;

b) bland utgifter för kapitalökning under rubriken »Fonden för statens aktier» till teckning av aktier i Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag för budgetåret 1932/1933 anvisa ett reservationsanslag, att utgå av lånemedel, av 30,000,000 kronor;

II) att de av herrar Asplund m. fl. och Hage m. fl. väckta motionerna I: 343 och II: 493 ej må av riksdagen bifallas; samt

III) att ej heller de av herrar Asplund m. fl. och Hage m. fl. väckta motionerna I: 344 och II: 492 må av riksdagen bifallas.

Beträffande Kungl. Maj:ts förslag om höjning av inkomstiteln »Övriga länemedel» kommer utskottet att framdeles under riksdagen avgiva yttrande.

Stockholm den 8 april 1932.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Kvarnzelius, Lindblad, Bergqvist, Nilsson* i Gränebo, *Nilsson* i Malmö, *Svensson* i Kompersmåla, *Rosén, Johansson* i Fredrikslund, *Asplund, Bergström, Nylander* och *Björck* samt

från andra kammaren: herrar *Anderson* i Råstock, *Jansson* i Falun, *Törnkvist* i Karlskrona, *Olsson* i Blädinge, *Holmgren, Olofsson* i Digerås, *Nilsson* i Örebro, *Lindskog, Danielsson, Järte, Norsell* och *Svensson* i Grönvik.

Reservationer:

1) av herrar *Bergqvist, Nilsson* i Gränebo, *Svensson* i Kompersmåla, *Johansson* i Fredrikslund, *Nylander, Olsson* i Blädinge, *Holmgren, Lindskog, Järte* och *Svensson* i Grönvik;

2) av herrar *Asplund* och *Bergström*, vilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»I förevarande proposition — — — driftutgifter av olika slag.

I motionerna I: 343 och II: 493 har hemställts om utredning, huruvida och i vad mån de gruvsambhällen, kommuner och landsting, till vilka LKAB har att erlægga skatt för inkomst av bolagets gruvrörelse, må kunna erhålla ersättning för den genom i avtalsförslagets 2 och 3 §§ intagna särskilda bestämmelser om utbetalning av royalty med mera uppkommande minskning i de framtida skatteintäkterna av den delvis under sådana former till aktieägarna utbetalda verkliga vinst, som skulle vara beskattningsbar i de olika kommunerna, därest den helt utginge som vanlig utdelning. Utan att ingå på hithörande skattetekniska spörsmål eller taga ställning till frågan, huruvida någon ersättning för eventuella framtida skatteförluster av antydda slag kan komma att av billig-

hetsskäl beviljas, vill utskottet dock icke motsätta sig, att en undersökning verkställs, därest Kungl. Maj:t finner skäl därtill föreligga.

I motionerna I: 344 och II: 492 hava framställts yrkanden, att Kungl. Maj:t måtte i samband med avtalet träffa överenskommelse med LKAB, att bland arbeten, som bolaget, utöver vad som motsvarar malmexporten från Narvik och Svartön, förbundit sig att utföra för en kostnadssumma av minst sex miljoner kronor till ytterligare motarbetande av ökad arbetslöshet bland bolagets arbetare i Kiruna, Malmberget och Svartön, måtte komma till utförande brytning, i fall av behov anrikning samt uppläggande för statens räkning, exempelvis i Luleå hamn, av lämpliga kvantiteter fosforren järnmalm och slig, eventuellt även apatit, att i enlighet med bestämmelserna i 17 § av 1927 års malmavtal eller på andra grunder till nedsatt eller självkostnadspris tillhandahållas svenska förädlingsföretag, som därtill anmäla sig. Utskottet, som ingalunda underskattar önskvärheten av, att Lapplandsmalmen må kunna i ökad utsträckning komma till användning för inhemsk järntillverkning, särskilt med hänsyn till nuvarande, kanske för flera år framåt bestående inskränkning i malmexporten, har för sin del intet att invända, därest Kungl. Maj:t finner anledning föreligga för överenskommelse om uppläggande av i motionerna föreslagna upplag av fosforren malm, eventuellt även apatit.

Utskottet hemställer alltså,

1) — — —;

2) att de av herrar Asplund m. fl. och Hage m. fl. väckta motionerna I: 343 och II: 493 må anses besvarade genom vad utskottet ovan anfört;

3) att de av herrar Asplund m. fl. och Hage m. fl. väckta motionerna I: 344 och II: 492 likaledes måtte anses besvarade genom vad utskottet ovan anfört.»